

УДК 332.1

**Павліщій Д.О.**  
здобувач кафедри фінансів,  
обліку та економічної безпеки  
Уманського державного педагогічного університету  
імені Павла Тичини

## МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ СПРИЯТЛИВОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

## METHODICAL APPROACH TO THE EVALUATION OF THE LEVEL OF ENTREPRENEURIAL ENVIRONMENT FAVORABILITY

### АНОТАЦІЯ

Оцінювання рівня сприятливості підприємницького середовища є важливою функцією організаційно-економічного механізму. Обґрунтовано доцільність використання методики інтегральної оцінки. Запропонований алгоритм оцінювання рівня сприятливості підприємницького середовища включає десять етапів. Визначено та обґрунтовано субіндекси (загальноекономічний, інвестиційно-інноваційний, податково-бюджетний, фінансовий, соціальний та політико-правовий), а в межах кожного з них визначено систему показників. Запропоновані методичні прийоми можуть використовуватися для прогнозування тенденцій і побудови сценаріїв подальшого розвитку підприємницького сектору, а також підвищення ефективності державної політики у цій сфері.

**Ключові слова:** підприємницьке середовище, індекс, сприятливість, ефективність, регулювання.

### АННОТАЦИЯ

Оценка уровня благоприятности предпринимательской среды является важной функцией организационно-экономического механизма. Обоснована целесообразность использования методики интегральной оценки. Предложенный алгоритм оценки уровня благоприятности предпринимательской среды включает десять этапов. Определены и обоснованы субиндексы (общеекономический, инвестиционно-инновационный, налогово-бюджетный, финансовый, социальный и политико-правовой), а в пределах каждого из них определена система показателей. Предложенные методические приемы могут использоваться для прогнозирования тенденций и построения сценариев дальнейшего развития предпринимательского сектора, а также повышения эффективности государственной политики в этой сфере.

**Ключевые слова:** предпринимательская среда, индекс, благоприятность, эффективность, регулирование.

### ANNOTATION

The evaluation of the level of entrepreneurial environment favorability is an important function of organization and economic mechanism. The reasonability of the use of integral evaluation methodology has been substantiated. The proposed algorithm of the evaluation of the level of entrepreneurial environment favorability includes ten stages. Sub-indexes and the rates system in their terms have been determined and substantiated (they are as follows: general economic, investment-innovative, tax and budget, financial, social, political and judicial). The proposed methodical measures may be used for forecasting of tendencies and construction of scenarios of the further development of entrepreneurial sector as well as for the increase of the state policy in this sphere.

**Key words:** entrepreneurial environment, index, favorability, efficiency, regulation.

**Постановка проблеми.** Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується зростанням інтенсивності конкурентної боротьби. Необхідною умовою отримання переваг на глобальному та національному рівнях щодо залу-

чення інвестицій, створення новітніх виробництв є формування сприятливого підприємницького середовища. У процесі його перманентного формування доцільним є визначення рівня сприятливості. Кількісна оцінка рівня сприятливості підприємницького середовища підвищує ефективність державної політики, спрощує процедуру компаративного аналізу. Проведення оцінки також необхідне для унаочнення основних тенденцій, які сприяють або перешкоджають веденню підприємницької діяльності в Україні у сучасних умовах. Вищезазначене й зумовлює актуальність теми дослідження.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питання, пов'язані із формуванням системи оцінювання ступеня сприятливості конкретного середовища, досліджувалися багатьма вченими. Серед вітчизняних дослідників доцільно виділити П. Курмаєва, Д. Ляпіна, Д. Стеценка, Т. Уманець.

Суттєвий вклад у досліджувану тематику внесли й закордонні науковці, такі як, зокрема, Д. Барон (D. Baron), В. Тадтаєва, М. Фітцпатрік (M. Fitzpatrick), В. Хонг (W. Hong).

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Наявні методики оцінювання ступеня сприятливості підприємницького середовища чи окремих його елементів є дискусійними щодо показників, які використовуються та неповною мірою враховують специфіку України.

**Формулювання цілей статті (постановка завдання).** Метою статті є формування методичних положень до оцінювання рівня сприятливості підприємницького середовища.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Оцінювання рівня сприятливості підприємницького середовища є важливою функцією організаційно-економічного механізму. Процес оцінювання рівня сприятливості полягає в тому, щоб ідентифікувати та експериментально дослідити вплив основних факторів середовища на розвиток підприємницького сектору.

Ґрунтовний аналіз інструментарію методик оцінювання рівня сприятливості середовища дав змогу визначити методику інтегральної оцінки як найбільш прийнятну та адекватну завданням нашого дослідження. Її сутність зводиться до

формалізації абсолютних і відносних одиничних показників (розрахованих згідно з офіційними статистичними даними), а також поєднання їх в загальному інтегральному показнику. Досить детальний опис цієї методики наведено у джерелі [1]. Для одержаного інтегрального показника необхідно визначити межі та здійснити інтерпретацію щодо високого, середнього, низького і критичного рівнів сприйнятливості підприємницького середовища, з якими будуть порівнюватися фактичні значення, розраховані за отриманою загальною формулою [2; 3].

Процедуру оцінювання рівня сприйнятливості підприємницького середовища можна представити як сукупність етапів, що послідовно реалізуються (рис. 1).

Необхідно зазначити, що сприйнятливості підприємницького середовища доцільно розгля-

дати з двох позицій: з боку конкретно взятого суб'єкта (групи суб'єктів) підприємництва та з боку держави як регулятора. При цьому критерієм сприйнятливості підприємницького середовища з позиції суб'єкта підприємницької діяльності необхідно визначити динаміку основних показників його розвитку. Тобто у разі, якщо суб'єкт підприємництва (або група суб'єктів) розвивається ефективно, має тенденції до зростання активів, власного капіталу, доходу, прибутку, рівень сприйнятливості підприємницького середовища є високим або середнім, інакше – низьким або критичним.

Розглядати сприйнятливості підприємницького середовища з позиції держави необхідно на основі визначення ефективності державної політики та дерегулювання, зокрема забезпечення стійкого економічного зростання, зниження рівнів інфляції



Рис. 1. Алгоритм реалізації методичного підходу до оцінювання рівня сприйнятливості підприємницького середовища

Джерело: складено автором

та безробіття, зниження рівня бідності, зростання ступеня інформатизації, скорочення податкового навантаження та рівня тіньової економіки.

Розглянемо детально запропонований алгоритм реалізації методичного підходу до оцінювання рівня сприятливості підприємницького середовища.

Так, на першому етапі реалізації методичного підходу до оцінювання рівня сприятливості підприємницького середовища необхідно провести ідентифікацію ключових елементів підприємницького середовища в Україні, а саме загальноекономічного, інвестиційно-інноваційного, податково-бюджетного, фінансового, соціального та політико-правового.

На нашу думку, визначені складові досить повно відображають сучасні погляди до структури підприємницького середовища.

Для проведення аналітичних процедур щодо вдосконалення методичного забезпечення процесу оцінювання рівня сприятливості підприємницького середовища слід здійснити їх кількісну формалізацію. Процес формалізації полягає в ідентифікації та у відборі одиничних абсолютних або відносних показників, розрахованих за достовірними даними офіційної статистики в межах кожної складової сприятливості підприємницького середовища.

Для формалізації загальноекономічної складової сприятливості підприємницького середовища слід вибрати сукупність показників, динаміка яких адекватно відобразатиме їх вплив на розвиток підприємництва в Україні. Безперечно, серед загальноекономічних найбільш значимими будуть показники циклічності макроекономічного розвитку, державної підтримки підприємницького сектору, інфляційні процеси та безробіття. Наслідки циклічності макроекономічного розвитку відображаються в результатах діяльності підприємницького сектору: у період кризи зменшуються обсяги прибутку, знижується мотивація до ведення господарської діяльності; у фазі зростання обсягів доходів і прибутків вартість активів і чисельність суб'єктів підприємницької діяльності збільшуються. Зростання рівнів інфляції та безробіття спричиняє падіння купівельної спроможності споживачів, у зв'язку з чим зменшуються обсяги реалізації, відповідно, у протилежному випадку вони зростають. Також під час кризи зростає рівень безробіття, що негативно впливає на соціальний захист найманих працівників. Саме тому для формалізації макроекономічної складової сприятливості підприємницького середовища в Україні й були вибрані вищезазначені показники.

Оцінювання сприятливості підприємницького середовища в інвестиційно-інноваційній сфері доцільно проводити за динамікою показників інвестування та інноваційної діяльності. При цьому позитивна динаміка обсягів капітальних інвестицій, прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в Україну, показника інформатизації та витрат на виконання науково-тех-

нічних робіт свідчатиме про зростання ступеня сприятливості підприємницького середовища, у протилежному випадку – про його погіршення.

Для формалізації податково-бюджетної складової сприятливості підприємницького середовища України ми пропонуємо вибрати показники, які характеризують цю сферу та тенденції, що склалися у тіньовій економіці.

Для оцінювання сприятливості підприємницького середовища у фінансово-кредитній сфері необхідно провести аналіз динаміки основних тенденцій щодо облікової ставки НБУ, середніх процентних ставок за кредитами і депозитами, обсягами наданих нових кредитів і залучених депозитів, розвитку фондового ринку, а також валютних курсів.

Наступною важливою складовою сприятливості підприємницького середовища України є соціальна. З метою формалізації показника соціальної складової підприємницького середовища ми визначили такі: мінімальна заробітна плата, індекси реальної заробітної плати та реального наявного доходу населення.

Останньою складовою сприятливості підприємницького середовища, формалізацію якої необхідно виконати, є політико-правова. Необхідність виокремлення цієї складової виникла у зв'язку з тим, що сприятливість, як правило, отожднюється з легкістю та безпечністю ведення бізнесу, тобто формуванням такого нормативно-правового середовища, в якому реєстрація, легалізація та ведення підприємницької діяльності будуть максимально спрощені та доступні для підприємців, а їх витрати на регулювання зведені до мінімуму.

Реалізація наступного етапу потребує побудови кореляційних матриць для кожної складової.

Під час формування кореляційної матриці ми використовували надбудову MS Excel «Аналіз даних», функцію «Кореляція».

Інструментарій парного коефіцієнта кореляції доцільно використати для виконання п'ятого етапу алгоритму реалізації методичного підходу до оцінювання рівня сприятливості підприємницького середовища, що полягає у визначенні вагомості кожного одиничного показника в інтегральному.

В результаті виконаних ітерацій формула розрахунку інтегрального показника складової сприятливості підприємницького середовища матиме такий вигляд:

$$I_C = w_1 Z_1 + w_2 Z_2 + \dots + w_j Z_j = \sum_{j=1}^m w_j Z_j, \quad (1)$$

де  $I_C$  – інтегральний показник складової сприятливості підприємницького середовища;

$Z_1, Z_2, \dots, Z_j$  – нормовані одиничні показники складової сприятливості підприємницького середовища;

$w_1, w_2, \dots, w_j$  – коефіцієнти вагомості  $i$ -го нормованого одиничного показника, причому:

$$\sum_{j=1}^m w_j = 1. \quad (2)$$

Таким чином, порівнюючи значення коефіцієнтів парної кореляції для групи показників у межах складової сприятливості підприємницького середовища, можна вважати, що показник з більшим значенням суми модулів числових значень коефіцієнтів парної кореляції  $\sum |r_i| \rightarrow \max$  є домінуючим, тобто важливішим за інші, а в сукупності показників його вагомість вища. За цим критерієм можна провести ранжування показників від найбільш вагомого до найменш вагомого. Це підтверджується також дослідженнями, які провели Г. Азгальдов [4] і Т. Бойко [5, с. 85-86].

Погоджуючись із науковим підходом В. Кифяк [6, с. 41], слід зазначити, що індекс сприятливості підприємницького середовища запропоновано розглядати як середнє геометричне 6 субіндексів (часткових інтегральних показників).

Проведені розрахунки за наступними етапами дали нам змогу отримати значення субіндексів (часткових інтегральних показників) та, відповідно, інтегрального індексу сприятливості підприємницького середовища.

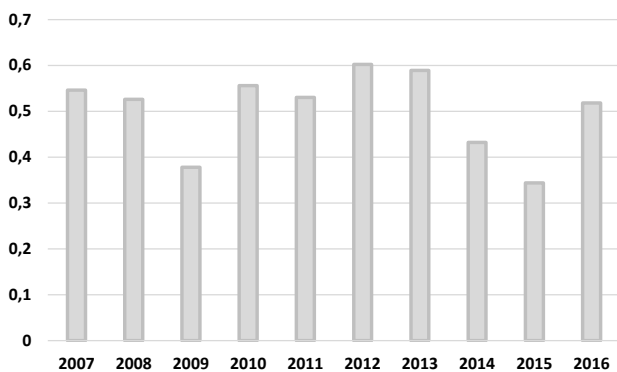


Рис. 2. Динаміка індексу сприятливості підприємницького середовища за 2007-2016 рр.

Джерело: розрахунки автора

З даних рис. 2 видно, що протягом 2007-2016 рр. мінімальний рівень сприятливості підприємницького середовища зафіксовано у 2015 р. ( $I_{спс} = 0,344$ ), а максимальний – у 2012 р. ( $I_{спс} = 0,602$ ), тобто сприятливість підприємницького середовища в Україні протягом досліджуваного періоду коливалася від низького рівня до середнього рівня. Проте у 2007, 2009, 2010 рр. спостерігаємо критичний рівень інвестиційно-інноваційної складової, а у 2015 р. – загальноекономічної та соціальної, за якого перешкоди розвитку підприємництва в перелічених сферах максимальні.

Аналіз динаміки інтегральних показників протягом 2007-2016 рр. засвідчує зменшення значень, які характеризують загальноекономічну, податково-бюджетну, фінансову, політико-правову складові. Натомість зростають значення інвестиційно-інноваційної та соціальної складових. При цьому загальний рівень сприятливості підприємницького середовища був середнім, за якого підприємцям необхідно віднайти важелі мінімізації перешкод і ризиків ведення бізнесу в Україні.

Таблиця 1

Рівні сприятливості підприємницького середовища

Значення інтегрального показника	Характеристика рівня сприятливості	Перешкоди розвитку підприємництва
$I_{спс} \in [0; 0,25)$	Критичний	максимальні
$I_{спс} \in [0,25; 0,5)$	Низький	суттєві
$I_{спс} \in [0,5; 0,75)$	Середній	прийнятні
$I_{спс} \in [0,75; 1,0]$	Високий	мінімальні

Джерело: складено автором

**Висновки.** Отже, у процесі реалізації методичного підходу до оцінювання рівня сприятливості підприємницького середовища в Україні було побудовано індекс сприятливості підприємницького середовища як середнє геометричне 6 субіндексів, а саме загальноекономічної, інвестиційно-інноваційної, податково-бюджетної, фінансової, соціальної та політико-правової складових. Результати розрахунків засвідчили, що на кінець 2016 р., порівняно з 2007 р., рівень сприятливості підприємницького середовища в Україні знизився, але залишився на середньому рівні, за якого ризики розвитку підприємництва були прийнятними, тоді як у 2015 р. зафіксовано найнижче числове значення, що відповідало низькому рівню індексу із суттєвими перешкодами ведення підприємницької діяльності.

Запропоновані методичні прийоми можуть використовуватися для прогнозування тенденцій і побудови сценаріїв подальшого розвитку підприємницького сектору, а також підвищення ефективності державної політики у цій сфері.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій: затверджена Наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 23 лютого 1998 р. № 22.
2. Погребняк А. Процедура вибору механізму антикризового управління на підприємствах машинобудування / А. Погребняк // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2016. – № 13. – С. 242-250.
3. Кривов'язюк І. Економічна діагностика: [навч. посіб.] / І. Кривов'язюк. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 456 с.
4. Азгальдов Г. Теория и практика оценки качества товаров (основы квалиметрии): [монография] / Г. Азгальдов. – М.: Экономика, 1982. – 256 с.
5. Бойко Т. Огляд методів визначення вагових коефіцієнтів показників властивостей продукції / Т. Бойко // Методи та прилади контролю якості. – 2010. – № 24. – С. 84-89.
6. Кифяк В. Інтеграційний підхід до дослідження інституційного механізму розвитку підприємництва / В. Кифяк // Економічний аналіз: зб. наук. праць / редкол.: В. Дерій (голов. ред.) та ін. – Т. 23. – № 1. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. – С. 37-44.
7. Курмаев П. Сучасні аспекти підвищення ефективності державного регулювання підприємницької діяльності / П. Курмаев, Д. Павліщій // Економіка. Фінанси. Право. – 2016. – № 5/2. – С. 34-38.